

МОДЕЛЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ НА ОСНОВІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

У статті проаналізовано проблему моделювання вдосконалення педагогічної самоорганізації вчителів на основі використання складових професійної компетентності.

Формування моделі професійної самоорганізації вчителів є актуальною проблемою, дослідженню якої присвячені праці вітчизняних та російських учених: О. Бондаревської, Н. Вольської, О. Дубасенюк, С. Кульневича, Т. Новаченко, Н. Попової, Л. Фрідмана та інших. Метою нашої статті є обґрунтування авторської моделі удосконалення педагогічної самоорганізації вчителів у системі закладів післядипломної педагогічної освіти.

За Л. Фрідманом, раціональна самоорганізація є вміння особи без систематичного зовнішнього контролю, без допомоги і стимуляції з боку викладача, самостійно та раціонально організувати і проводити власну навчальну діяльність з реалізації прийнятих цілей навчання [1]. Звідси випливає, що розумне навчання повинно бути навчанням самоорганізації, а потім – особа повинна навчатися сама, наставник лише повинен ставити загальні цілі навчання і здійснювати допомогу за необхідності. Саме тому викладач не повинен учити, а повинен допомагати вчитися. Ця думка, трансформована стосовно системи післядипломної освіти, формулюється таким чином: розгляд системи підвищення кваліфікації в контексті парадигми самоорганізації пов'язаний з формуванням у слухачів здатності до рефлексивної самоорганізації в проектуванні, моделюванні та дослідженні педагогічного досвіду. Серед форм навчання повинні переважати лише ті, що характеризуються дослідницькою орієнтацією і комунікативністю, тобто спеціальним утягуванням слухачів у діалог, який виступає фактором розвитку здатностей до самоорганізації.

Коли наставник ясно розуміє, що його головне завдання – допомагати вчитися, тоді він уважно і повсякденно вивчає слухачів, їхні можливості і здібності, інтереси і нахили, істинні причини їхніх проблем та успіхів. Такий наставник у вразі невдач не шукає їх у слухачах, а шукає і знаходить причини цих невдач у власній діяльності. Він розуміє, що невдачі – це його прорахунки, його невміння, його помилки в розвитку педагогічної самоорганізації.

Педагогічний організаційний вплив на свідомість педагога – це зовнішня дія на свідомість особи з метою перетворення якості певного сегмента професійної свідомості. Організаційний педагогічний вплив у системі особистісно орієнтованого навчання та курсової перепідготовки спеціалістів в ІІПО має суб'єкт-суб'єктний характер і спрямовується актором на свідомісні структури суб'єкта (вчителя, слухача, студента) з метою формування (реформування) певних свідомісних утворень.

Виходячи з визначення, що особистісна самоорганізація – це діяльність і здатність особистості, пов'язана з уміннями організувати себе, які проявляються в цілеспрямованості, активності, обґрунтованості мотивації, плануванні своєї діяльності, самостійності, швидкості прийняття рішень і відповідальності за них, критичності оцінки результатів своїх дій, почутті обов'язку; а педагогічна самоорганізація – це процес синергетичного самоструктурування, самовпорядкування та самовдосконалення складових професійної компетентності педагога, – проаналізуємо складові професійної компетентності.

За А.К. Марковою, професійна компетентність як комплекс містить відповідні складові, які дослідниця кваліфікує як спеціальну компетентність, соціальну компетентність, особистісну компетентність та індивідуальну компетентність [2]. **Спеціальна компетентність** – володіння власне професійною діяльністю на досить високому рівні, здатність проектувати свій подальший професійний розвиток. **Соціальна компетентність** – володіння спільною (груповою, кооперативною) професійною діяльністю, співробітництвом, а також прийнятими в певній професії прийомами професійного спілкування, соціальна відповідальність за результати своєї професійної праці. **Особистісна компетентність** – володіння прийомами особистісного самовираження та саморозвитку засобами протистояння професійним деформаціям особистості. **Індивідуальна компетентність** – володіння прийомами самореалізації і розвитку індивідуальності у рамках професії, готовність до професійного зростання, вміння раціонально організувати свою працю без переважань.

Т.В. Новаченко, визначаючи педагогічну самоорганізацію, знаходить у ній три елементи: **педагогічну рефлексію**, **професійну компетентність** та **самоуправління**. Визначаючи педагогічну рефлексію як компонент педагогічної самоорганізації, вона виходила з того, що її значення спричиняється зверненням у внутрішню психологічну сутність майбутнього вчителя. Педагогічне рефлексивне ставлення педагога до власної діяльності дає можливість спостерігати, аналізувати, осмислювати, оцінювати, самоідентифікувати себе з педагогічним ідеалом, тому це є важливим фактором у конструюванні власного професійного "Я" [3].

Визначаючи самоуправління компонентом педагогічної самоорганізації, дослідниця базувалася на тому, що це здатність людини керувати собою. Усвідомлення мети, завдань, продумування, відпрацювання та внутрішнє прийняття рішень з формування тієї або іншої якості чи групи якостей, розробка принципів і правил особистої поведінки застосовується учителем для досягнення найвищого рівня у професійній діяльності. Самоуправління – процес творчий, пов'язаний з утворенням нового, зустрічю з незвичайною ситуацією або протиріччям, необхідністю пошуку нових рішень і засобів для досягнення поставленої мети [4].

На нашу думку, педагогічна рефлексія та самоуправління за Т. Новаченко кореспондують особистісній та індивідуальній складовій професійної компетентності за А. Марковою, і саме тому ми не виокремлюємо ці елементи у структурі педагогічної самоорганізації.

Зважаючи на висновки Н. Попової, що педагогічна самоорганізація виявляється в обґрунтованому цілепокладанні, плануванні діяльності, самообілізації, стійкій активності в досягненні результату, критеріальній оцінці власних дій, зазначаємо, що названі позиції кореспондують складовим професійної компетентності [3].

Формуючий педагогічний організаційний вплив і педагогічна самоорганізація завжди поєднуються, але їхні частки у поєднанні різні у педагогічних ВНЗ та ІППО. Якщо у ВНЗ перевага надається формуючому впливові і удосконалення професійних якостей педагога переважно можливе через ефективний вибір "зовнішніх" впливів на свідомість, то в системі післядипломної освіти переважають "внутрішні" чинники, що знаходяться у полі професійної свідомості особистості. Удосконалення внутрішніх самоорганізаційних процесів відбувається як через "зовнішній" (цілеспрямований і сильний) вплив (методисти, викладачі), так і шляхом самовдосконалення особистості (під слабким синергетичним впливом професійного середовища). Уміння працювати над собою також залежить від зовнішніх формувачів, якими на різних етапах життя виступають різні джерела інформації. Саме тому удосконалення педагогічної самоорганізації в системі ІППО можливе шляхом удосконалення формуючого (реформуємого) організаційного зовнішнього педагогічного впливу на професійну свідомість слухачів.

За Т. Новаченко, процес формування педагогічної самоорганізації можна уявити як систему, що складається з чотирьох блоків: змістового; методологічного; педагогічних умов; технологічного.

Змістовий блок включає складові професійної компетентності.

Методологічний – включає концептуальну модель формування педагогічної самоорганізації, якою став синергетичний підхід, що базується на принципах: нелінійності, відкритості, додатковості, антиципації (передбачення результатів у педагогічній діяльності), інвігіляції (здійснення діяльності педагога на гуманістичних засадах).

Блок педагогічних умов базується на умовах формування педагогічної самоорганізації в учителів, серед яких: актуалізація мотивації на педагогічну самоорганізацію (мотивація забезпечує здатність надавати особистісного смислу, власній діяльності, відносинам з людьми тощо); використання позитивної евристики (позитивна евристика – методологічне правило синергетики, де нелінійне, творче відношення майбутнього вчителя до професійного навчання дає можливість творити себе, впливати на себе, свідомо орієнтуючись на один із власних шляхів розвитку, ціннісні настанови, що визначаються культурним та історичним досвідом, шляхом застосування творчої і метатворчої діяльності); забезпечення професійного саморозвитку (метою професійного саморозвитку є усвідомлення необхідності ліквідації розриву між потребами, що висуваються до педагогічної професії, і особистісними можливостями вчителів).

Технологічний блок представляє засоби, методи і форми роботи з формування педагогічної самоорганізації в ІППО (спекурси, інтерактивні технології навчання, ІКТ, школи передового педагогічного досвіду, експериментальна та дослідницька робота тощо). Таким чином, удосконалення педагогічної самоорганізації в умовах діяльності інституту післядипломної педагогічної освіти являє собою підвищення ефективності організаційного впливу на зазначені чотири блоки формування педагогічної самоорганізації.

Удосконалення змістового блоку, на нашу думку, полягає в посиленні уваги до складових професійної компетентності, що в практиці діяльності ІППО опредметнюється в упровадженні нових навчальних модулів, в тому числі правового спрямування.

Удосконалення методологічного блоку полягає в осмисленні слухачами основ педагогічної синергетики, а блоку педагогічних умов – в осмисленні філософських засад сучасної освітньої діяльності.

Технологічний блок можна удосконалити через упровадження інтерактивних технологій навчання та ІКТ у професійну діяльність учителя. Виходячи з зазначеного, ми розробили власну модель удосконалення педагогічної самоорганізації в системі роботи ІППО (рис. 1).

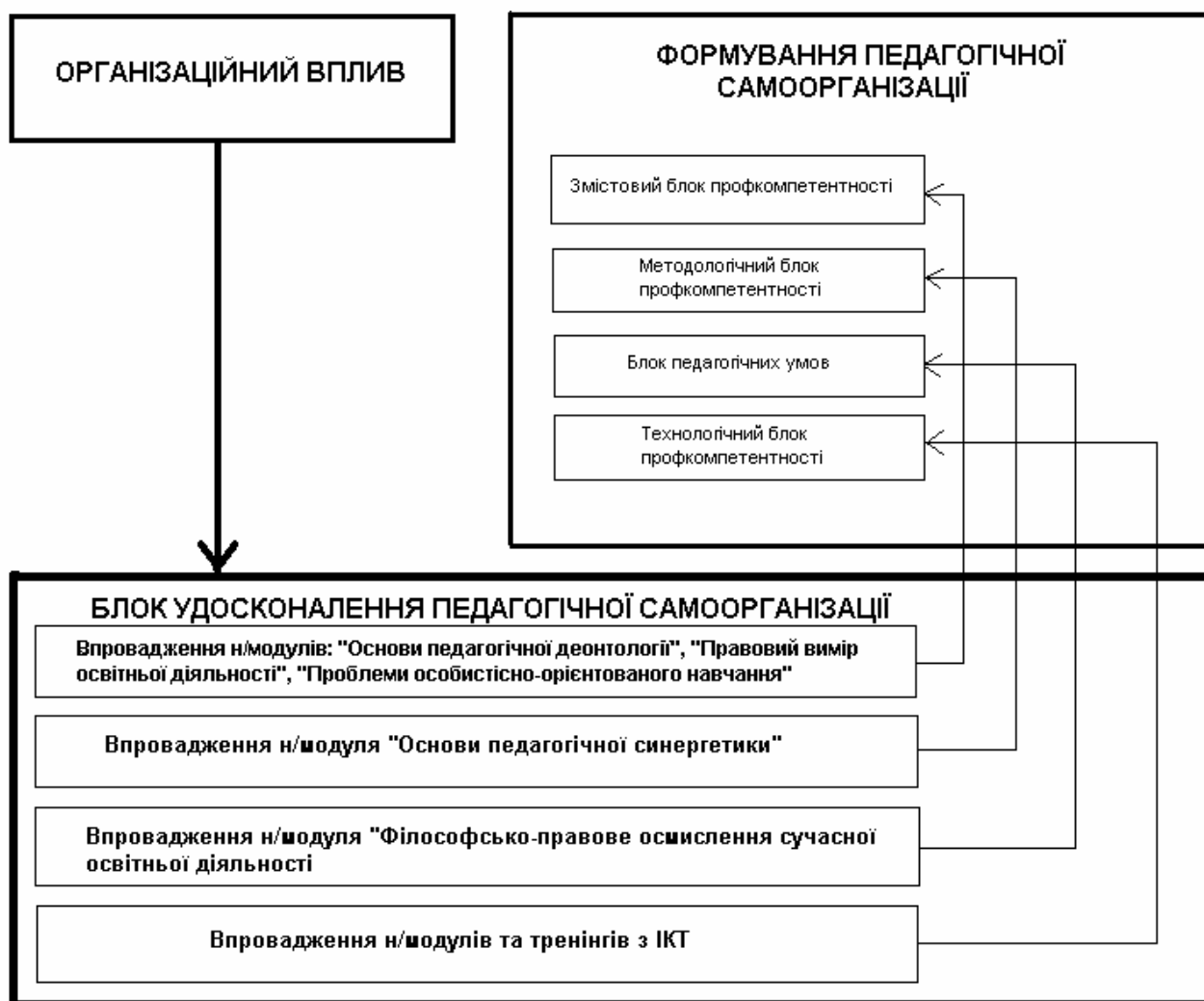

Рис. 1. Модель удосконалення самоорганізації

У чому зовні виявляється самоорганізація? У свідомій "гнучкості" та адекватності сучасного вчителя викликам часу. Зовнішніми показниками (виявами), за С. Кульневичем, педагогічної самоорганізації є: застосування гуманістичного особистісно орієнтованого підходу в навчанні, що виявляється в особливих досягненнях учнів; розуміння сутності сучасних освітніх процесів, що виявляється в рівні аналізу проблем сучасної вітчизняної освіти; участь педагога в професійних конкурсах, учительських громадських організаціях тощо; педагогічна толерантність, що "вимірюється" високою оцінкою професіоналізму учнями і колегами; вміння формувати базові компетентності в учнів, що виявляє себе в досягненнях учнів та атестаційній оцінці професіоналізму вчителя; дослідницько-експериментальна робота; вміння творчо використовувати ІКТ, що виявляється в мультимедійних навчальних проєктах.

Таким чином, запропонована модель удосконалення педагогічної самоорганізації через певний організаційний вплив на професійну свідомість є одним з варіантів підвищення ефективності курсової перепідготовки вчителів у системі навчання в закладах післядипломної педагогічної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Фридман Л.М., Волков К.Н. Психологическая наука – учителю. – М.: Просвещение, 1985. – 230 с.
2. Маркова А.К. Психология профессионализма. – М., 1996. – 308 с.
3. Попова Н.П. Формирование учений самоорганизации учителя в педагогической деятельности в процессе повышения квалификации: Автореферат дис. ... к-та пед. наук: 13.00.01 / – Новгородский гос. ун-т. – Новгород, 1999. – 16 с.
4. Новаченко Т.В. Формування педагогічної самоорганізації студентів педучилищ: Автореферат дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 Південноукраїнський державний педагогічний університет (м. Одеса) імені К.Д.Ушинського. – Одеса, 2004. – 19 с.

Матеріал надійшов до редакції 02.12.2005 р.

Арешонков В.Ю. Модель усовершенствования педагогической самоорганизации учителей на основе компетентностного подхода.

В статтє актуалізується проблема моделювання усовершенствования педагогической самоорганизации учителей на основе использования составляющих профессиональной компетентности.

В.Ю. Арешонков. Модель удосконалення педагогічної самоорганізації вчителів на основі компетентнісного підходу

Areshonkov V.Yu. The Model of the Teacher's Pedagogical Self-Organization Improvement on the Basis of the Competence Approach.

The article considers the problem of modelling the teacher's pedagogical self-organization improvement on through employing the components of professional competence.